

KOMMUNSTYRELSEN
SKOLROTELN

STOCKHOLMS STAD
UTBILDNINGSNÄMNDEN

2009-01-07
Dnr 09-400/14

DNR: 323-0017/2009

DATUM: 2009-01-07

Till berörd remissinstans

**ANGÅENDE REMISSEN OM BETÄNKANDENA
EN HÅLLBAR LÄRARUTBILDNING (SOU
2008:109) OCH YRKESKUNNANDE - EN
LIKVÄRDIG SÖKVÄG TILL LÄRARUTBILDNING
MOT YRKESÄMNEN (SOU 2008:112)**

Detta gäller remissvar på "betänkandena En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109) och Yrkeskunnande - en likvärdig sökväg till lärarutbildning mot yrkesämnena (SOU 2008:112)"

Dnr: 323-0017/2009

Remisstiden sträcker sig till den 12 februari 2009, vilket vi ber er respektera. Om det av några skäl inte är möjligt för er att inkomma med svar inom utsatt tid måste en kontakt tas med den för ärendet ansvariga personen på roteln.

Ansvarig handläggare/borgarrådssekreterare på Skolroteln är Åsa Härkegård, tfn 08-508 29 162.

Remissvar skickas till:

- Skolroteln i **digital form (word/excel)**. Ange KS:s diarienummer som namn på ärenderubrik. Ex: KS 314-331-2004
- KF/KS kansli i **pappersform**.

Adresserna är följande:

Rotelns e-post: RIV-remissvar (GroupWise) eller
RIV-remissvar@stadshuset.stockholm.se

KF/KS kansli, Stadshuset, 105 35 STOCKHOLM

Med vänliga hälsningar

Skolroteln

Remitteringsmapp

Ärende: betänkandena En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109) och Yrkeskunnande - en likvärdig sökväg till lärarutbildning mot yrkesämnen (SOU 2008:112)

Inkom till KF/KS kansli den 7 januari 2009

Behandling i övrigt:

För yttrande senast: 12 februari 2009

Stadsdelsnämnderna

Facknämnderna

Övriga

Utbildningsnämnden

Stadsledningskontoret

REGERINGSKANSLIET

Remiss

2008-12-22

U2008/7973/UH

U2008/8277/UH

Utbildningsdepartementet

Universitets- och högskoleenheten

Per Klingbjer

STOCKHOLMS STAD	
Konventionsstyrelsen	
KI / S Kansli	
Ink.	2009 -01- 07
Dnr.	2008-12-17/2009
Till	R-III

Remiss av betänkandena En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109) och Yrkeskunnande – en likvärdig sökväg till lärarutbildning mot yrkesämnen (SOU 2008:112).

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän
2. Riksrevisionen
3. Statskontoret
4. Barnombudsmannen
5. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
6. Myndigheten för handikappolitisk samordning
7. Statistiska centralbyrån
8. Statens skolverk
9. Skolinspektionen
10. Specialpedagogiska skolmyndigheten
11. Sameskolstyrelsen
12. Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning
13. Internationella programkontoret för utbildningsområdet
14. Högskoleverket
15. Verket för högskoleservice
16. Uppsala universitet
17. Lunds universitet
18. Göteborgs universitet
19. Stockholms universitet
20. Umeå universitet
21. Linköpings universitet
22. Karolinska institutet
23. Kungl. Tekniska högskolan
24. Luleå tekniska universitet
25. Karlstads universitet
26. Växjö universitet
27. Örebro universitet

28. Mittuniversitetet
29. Sveriges lantbruksuniversitet
30. Blekinge tekniska högskola
31. Danshögskolan
32. Dramatiska institutet
33. Försvarshögskolan
34. Gymnastik- och idrottshögskolan
35. Högskolan i Borås
36. Högskolan Dalarna
37. Högskolan på Gotland
38. Högskolan i Gävle
39. Högskolan i Halmstad
40. Högskolan i Kalmar
41. Högskolan Kristianstad
42. Högskolan i Skövde
43. Högskolan Väst
44. Konstfack
45. Kungl. Konsthögskolan
46. Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
47. Malmö högskola
48. Mälardalens högskola
49. Operahögskolan i Stockholm
50. Södertörns högskola
51. Teaterhögskolan i Stockholm
52. Chalmers tekniska högskola AB
53. Stiftelsen Högskolan i Jönköping
54. Handelshögskolan i Stockholm
55. Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut
56. Vetenskapsrådet
57. Centrala studiestödsnämnden
58. Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling
59. Sametinget
60. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
61. Verket för innovationssystem
62. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering
63. Jämställdhetsombudsmannen,
64. Ungdomsstyrelsen
65. Statens kulturråd
66. Institutet för språk och folkminnen
67. Rikskonserter
68. Stiftelsen Svenska filminstitutet
69. Arbetsförmedlingen
70. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering
71. Arboga kommun
72. Borås kommun
73. Botkyrka kommun

74. Dorotea kommun
75. Eskilstuna kommun
76. Falu kommun
77. Filipstads kommun
78. Gotlands kommun
79. Gävle kommun
80. Göteborgs kommun
81. Halmstad kommun
82. Håbo kommun
83. Härnösands kommun
84. Järfälla kommun
85. Jönköpings kommun
86. Kalmar kommun
87. Karlstad kommun
88. Kiruna kommun
89. Kristianstads kommun
90. Linköpings kommun
91. Lomma kommun
92. Luleå kommun
93. Malmö kommun
94. Mullsjö kommun
95. Nora kommun
96. Norrköpings kommun
97. Nykvarn kommun
98. Nynäshamns kommun
99. Osby kommun
100. Ragunda kommun
101. Simrishamns kommun
102. Skellefteå kommun
103. Skövde kommun
104. Sollentuna kommun
105. Stockholms kommun
106. Södertälje kommun
107. Sölvesborgs kommun
108. Torsås kommun
109. Trollhättans kommun
110. Umeå kommun
111. Uppvidinge kommun
112. Västerås kommun
113. Växjö kommun
114. Ydre kommun
115. Älvkarleby kommun
116. Östersunds kommun
117. Övertorneå kommun

118. Länsstyrelsen Östergötlands län
119. Länsstyrelsen Västra Götalands län
120. Länsstyrelsen Norrbottens län

121. Delegationen för romska frågor (JU2006:10)
122. Dyslexiförbundet FMLS
123. Folkbildningsrådet
124. Fria förskolors samverkansorganisation
125. Friskolornas Riksförbund
126. Föräldraalliansen Sverige
127. Handikappförbundens samarbetsorgan
128. Hörselskadades Riksförbund
129. Ibn rushd
130. Judiska centralrådet
131. Kommunförbundet Stockholms Län
132. Landsorganisationen i Sverige
133. Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer
134. Lärarförbundet
135. Lärarnas riksförbund
136. Lärarutbildningskonventet
137. Medborgarskolan
138. Nordiska akvarellmuseet
139. Riksförbundet attention
140. Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn
141. Riksförbundet för vuxenutbildning i samverkan
142. Riksförbundet Hem och Skola
143. Romernas Riksförbund
144. Rädda Barnen
145. Samernas utbildningscentrum
146. Studieförbundet
147. Svenska Dyslexiföreningen
148. Svenska förbundet för specialpedagogik
149. Svenska Tornedalingarnas Riksförbund
150. Sverigefinländarnas delegation
151. Sveriges Akademikers Centralorganisation
152. Sveriges dövas riksförbund
153. Sveriges elevråd
154. Sveriges Elevråds Centralorganisation
155. Sveriges förenade studentkårer
156. Sveriges Kommuner och Landsting
157. Sveriges Skolledarförbund
158. Sveriges universitets- och högskoleförbund
159. Sveriges Universitetslärares förbund
160. Sveriges Utbildningsradio AB
161. Synskadades riksförbund
162. Teknikdelegationen (U2008:07)
163. Tjänstemännens Centralorganisation
164. Waldorfskolefederationen
165. Vetenskap & Allmänhet

166. Stiftelsen Franska skolan
167. Göteborgs högre samskola
168. Häggviks gymnasiesärskola
169. Internationella engelska skolan i Enkede
170. John Bauergymnasiet
171. Kunskapsskolan i Sverige AB
172. Lundsbergs skola
173. Norrskens friskola, Luleå
174. Nova Montessoriskola
175. Pysslingen förskolor och skolor AB
176. Stiftelsen Kristofferskolan
177. Stiftelsen Rudolf Steinerhögskolan
178. Sverigefinska skolan i Stockholm
179. Vittra utbildning AB
180. Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor
181. Byggindustrins yrkesnämnd
182. Elbranschens centrala yrkesnämnd
183. Forum för livsmedelsindustrin
184. Frisörernas yrkesnämnd
185. Företagarnas Riksorganisation
186. Grafiska yrkesnämnden
187. Gruvindustrins yrkesnämnd
188. Hästnäringens yrkesnämnd
189. IT- och telekomföretagen
190. Kommunala yrkesnämnden
191. Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd
192. Kylbranschens utbildningskommitté
193. Lackernas yrkesnämnd
194. Motorbranschens yrkesnämnd
195. Måleribranschens Yrkesnämnd
196. Naturbrukets Yrkesnämnd
197. Plast- och Kemiföretagen
198. Plåt- och ventilationsbranschens yrkesnämnd
199. Servicebranschens yrkesnämnd
200. Skogsbrukets yrkesnämnd
201. Stål- och metallindustrins yrkesnämnd
202. Svensk handel
203. Svenskt Näringsliv
204. Svetsmekaniska industrins yrkesnämnd
205. Sågverkens och träindustrins yrkesnämnd
206. Teknikföretagen
207. Teknikföretagens yrkesnämnd
208. Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd
209. Utbildningsrådet för hotell och restauranger
210. VVS-branschens Yrkesnämnd

Med stöd av regeringens bemyndigande den 20 juni 2007 gav ansvarigt statsråd en särskild utredare i uppdrag att utifrån förskolans, fritidshemmets och skolans mål och behov av lärarkompetens lämna förslag till en ny lärarutbildning.

Utredaren lämnade den 3 december 2008 betänkandet En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109).

Med stöd av regeringens bemyndigande den 17 april 2008 gav ansvarigt statsråd en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på hur ett system för bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet kan utformas och genomföras, samt lämna förslag till hur krav på behörighet för tillträde till utbildningen som lärare i yrkesämnena på gymnasial nivå kan omfatta relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet.

Utredaren lämnade den 11 december 2008 betänkandet Yrkeskunnande – en likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnena (SOU 2008:112).

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i ovan nämnda betänkanden.

Remissvaren i sex exemplar (ett original) ska vara inkomna till Utbildningsdepartementet senast den 30 mars 2009 (ett remissvar för varje betänkande). Svaren bör även skickas per e-post (i Microsoft Word-format) till elisabeth.backlund@education.ministry.se

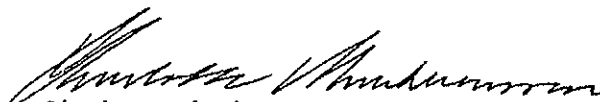
Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Remissinstanserna kan utan kostnad få ytterligare högst 1 exemplar av betänkandet. Exemplaren beställs hos Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm. Telefon 08-690 91 90, telefax 08-690 91 91, e-post, order.fritzes@nj.se. Ange vid beställning att exemplaren är avsedda för remissändamål.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens publikation, Svara på remiss – hur och varför (SB PM 2003:02). Publikationen kan beställas från Regeringskansliet, Information Rosenbad, 103 33 Stockholm eller hämtas från webbplatsen: www.regeringen.se

I tjänsten

Charlotte Abrahamsson
Expeditions- och rättschef

Kopia till

Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm
Riksdagens utredningstjänst

En hållbar lärarutbildning

*Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning
(HUT 07)*

Stockholm 2008

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2008:109

SOU och Ds kan kopas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax 08-690 91 91
Ordertel 08-690 91 90
E-post order.fritzes@ri.se
Internet www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.
Omslagsbild: Marie-Louise Ekman "Fastbundna lampor och en flygande baby" (beskuren)

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2008

ISBN 978-91-38-23102-9
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Lars Leijonborg, Utbildningsdepartementet

Regeringen fattade den 20 juni 2007 beslut att tillsätta en särskild utredare för att lämna förslag till en ny lärarutbildning¹. Utredaren skulle redovisa sitt betänkande senast den 15 september 2008. Dåvarande chefen för Utbildningsdepartementet, statsrådet Leijonborg, förordnade den 16 augusti 2007 tidigare universitetskanslern, professor Sigbrit Franke, till särskild utredare. Till sekreterare i utredningen förordnades från och med 27 augusti 2007 fil dr Ragnhild Nitzler och fil dr Anton Ridderstad. Ridderstad har fungerat som utredningens huvudsekreterare. Från och med 3 september 2007 har fil kand Marika Göthlin arbetat som assistent till utredningen.

Under hösten 2007 knöts också en expertgrupp till utredningen, bestående av följande personer: professor Kristina Edström, Uppsala universitet, departementssekreterare Anders Hedberg², Finansdepartementet, f.d. förvaltningschef Elsi-Brith Jodal, Göteborg, professor Hans Albin Larsson, Högskolan Kristianstad, professor emeritus Ingvar Lundberg, Göteborgs universitet, professor Ulf P. Lundgren, Uppsala universitet, professor Kerstin Norén, rektor för Karlstads universitet, studerande Elin Rosenberg, ordförande³ för Sveriges förenade studentkårer (SFS), kansliråd Myrna Smitt, Utbildningsdepartementet, professor Ingegerd Tallberg Broman, Malmö högskola, departementssekreterare Christer Tofténus, Utbildningsdepartementet samt universitetslektor Björn Åstrand, dekanus vid fakulteten för lärarutbildning, Umeå universitet.

¹ Dir. 2007:103. Direktiven återfinns i bilaga.

² Experten Anders Hedberg lämnade utredningens arbete den 19 augusti 2008 på grund av andra arbetsuppgifter. Finansdepartementet meddelade den 29 augusti 2008 att man inte avsåg att ersätta Hedberg i utredningen.

³ Rosenberg lämnade ordförandeposten i SFS efter fullgjord mandatperiod den 30 juni 2008. Hon kvarstod som expert i utredningen.

Denna expertgrupp förordnades av statsrådet Leijonborg den 12 november 2007.

Utredningen har fått två tilläggsdirektiv under arbetets gång. Det första beslutades av regeringen den 17 april 2008⁴ om lärare i yrkesämnen, lärare i minoritetsspråk och informations- och kommunikationsteknik i lärarutbildningen. I samband med detta beslutade regeringen att senarelägga tidpunkten för redovisningen av uppdraget till den 15 november 2008⁵. Det andra tilläggsdirektiv⁶ beslutades av regeringen den 22 maj 2008 och rörde utbildning till lärare med inriktning på fritidspedagogik.

Med anledning av tilläggsdirektivet rörande IT i lärarutbildningen förordnades den 10 juni 2008 departementssekreterare Thomas Nordling som expert i utredningen.

Verksjuristen Christian Sjöstrand, Högskoleverket, förordnades som juridiskt sakkunnig i utredningen på deltid under augusti 2008. Mellanstadieläraren Ulla Hamqvist, Själevad, har medverkat i utredningen med underlag avseende grundskolans årskurs 4–6.

Utredningen har antagit namnet HUT 07. Dess slutbetänkande med titeln *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:109) överlämnas härmed till regeringen.

Stockholm 3 december 2008

Sigbrit Franke

/Anton Ridderstad
Ragnhild Nitzler

⁴ Dir. 2008:43. Se bilaga.

⁵ Datum för överlämnande av betänkandet fastställdes senare till den 3 december 2008.

⁶ Dir. 2008:61. Se bilaga.

Innehåll

Sammanfattning	13
Summary	23
Författningsförslag	33
DEL I Bakgrund och analyser	
1 Uppdraget	53
1.1 Analys	53
1.2 Avgränsningar	58
1.3 Utredningens arbete	60
2 Bakgrund	63
2.1 Historisk tillbakablick	63
2.1.1 Lärarutbildningens historia i korthet	64
2.1.2 Lärarutbildning och forskning historiskt sett.....	69
2.2 Tidigare utredningar	75
2.2.1 1946 års skolkommision och den första lärarhögskolan.....	76
2.2.2 1960 års lärarutbildningssakkunniga (LUS)	79
2.2.3 Lärarutbildningskommittén och Barnstugeutredningen	84
2.2.4 Lärarutbildningsutredningen 1974 (LUT).....	84
2.2.5 Propositionen 1984 – grundskollärarutbildningen.....	89
2.2.6 Arbetsgruppen för översyn av lärarutbildningen (1996)	90

2.2.7	Läraryrkesutbildningskommittén 1997 (LUK)	91
2.2.8	Efter LUK 97	97
2.2.9	Avslutande reflektioner	100
2.3	Styrning och utvärdering	102
2.3.1	Styrning av läraryrkesutbildningarna	103
2.3.1.1	Styrning av högskolan	103
2.3.1.2	Utvärdering av högskolan	104
2.3.1.3	Profilering, samverkan och koncentration	106
2.3.1.4	Högskolans interna styrning	106
2.3.1.5	Det särskilda organet för läraryrkesutbildningen	107
2.3.1.6	Examensordningen	108
2.3.1.7	Andra former av styrning av läraryrkesutbildningen	110
2.3.2	Styrning av skolväsendet	111
2.3.2.1	Läroplan för förskolan (Lpfö 98)	112
2.3.2.2	Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)	115
2.3.2.3	Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)	118
2.3.3	Utvärdering av läraryrkesutbildningen	119
2.3.3.1	Utgrundrapporten 1992	119
2.3.3.2	Departementsöversynen 1995	120
2.3.3.3	Universitetskanslersämbetets/Högskoleverkets utvärdering 1996	120
2.3.3.4	Läraryrkesförbundets utvärdering 1995	121
2.3.3.5	Högskoleverkets utvärdering 2005	121
2.3.3.6	Högskoleverkets uppföljande utvärdering 2008	125
2.3.3.7	Några återkommande problem i samtliga utvärderingar	128
2.4	Enkät till nyutexaminerade lärare	131
2.4.1	Enkätens genomförande	131
2.4.2	Varför vill man bli lärare?	131
2.4.3	Kunskapskraven i läraryrkesutbildningen	132
2.4.4	Hur har läraryrkesutbildningen förberett för läraryrket?	134
2.4.5	Framtida karriärvägar	136
2.4.6	Kunskapsområden som behöver förstärkas i en ny läraryrkesutbildning	137
2.4.7	Några resultatkillnader mellan olika verksamhetsformer och lärosäten	138
2.4.8	Sammanfattning	139

2.5	Internationell utblick.....	141
2.5.1	Finland.....	142
2.5.2	Kanada.....	146
2.5.3	Övriga länder.....	153
2.5.3.1	Danmark.....	153
2.5.3.2	Norge.....	156
2.5.3.3	Storbritannien.....	161
2.5.3.4	Frankrike.....	164
2.5.4	Sammanfattande reflektioner.....	169
2.6	Informations- och kommunikationsteknik (IT) i lärarutbildningen – tidigare och pågående satsningar och forskning.....	170
2.6.1	Svenska satsningar och projekt.....	170
2.6.2	Forskning om IT i undervisningen.....	172
2.6.2.1	Exempel på forskning om IT i undervisningen.....	172
2.6.3	Sammanfattande reflektioner.....	173
2.7	Läraryrket.....	175
2.7.1	Några inblickar i forskningen om lärare.....	175
2.7.2	Den decentraliserade skolans konsekvenser för läraryrket.....	182
2.7.3	Synen på läraryrket i LUK 97.....	185
2.7.4	Denna utrednings syn på läraryrket.....	187
3	Kompetensbehov för blivande lärare.....	191
3.1	Övergripande perspektiv.....	192
3.1.1	Vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt.....	192
3.1.2	Historiskt perspektiv.....	194
3.1.3	Internationellt perspektiv.....	195
3.1.4	Informations- och kommunikationsteknik (IT) som utbildningsresurs.....	196
3.2	Den utbildningsvetenskapliga gemensamma kärnan.....	197
3.2.1	Utbildningens organisation och villkor, demokratis grunder.....	198
3.2.2	Läroplansteori och didaktik.....	200
3.2.3	Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik.....	201
3.2.4	Utveckling och lärande.....	203
3.2.5	Specialpedagogik.....	207

3.2.6	Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap	215
3.2.7	Bedömning och betygsättning	219
3.2.8	Utvärdering och utvecklingsarbete	222
3.2.9	Avslutande kommentarer	224
3.3	Specifik kompetens	225
3.3.1	Förskolan	228
3.3.1.1	Den tidiga kommunikationsutvecklingen	230
3.3.1.2	Ordförrådets utveckling	231
3.3.1.3	Barnets väg mot skriftspråket	232
3.3.1.4	Fonologisk medvetenhet i relation till läs- och skrivinläringen	234
3.3.1.5	Kan insatser i förskolan förebygga senare läs- och skrivproblem?	235
3.3.1.6	Det tidiga skrivandet	236
3.3.1.7	Räkneförmågans grunder	237
3.3.1.8	Vägen mot ett välutvecklat talbegrepp	238
3.3.1.9	Andra utvecklingsdimensioner	240
3.3.1.10	Övriga kompetenskrav	241
3.3.2	Förskoleklassen	243
3.3.2.1	Läs- och skrivinläring i förskoleklassen	244
3.3.2.2	"Skolmognad"	246
3.3.2.3	Övriga kompetenskrav	247
3.3.3	Årskurs 1–3	248
3.3.3.1	Läs- och skrivundervisningen	248
3.3.3.2	Matematikundervisningen	252
3.3.3.3	Övriga ämnen	255
3.3.3.4	Den sociala dimensionen	255
3.3.4	Årskurs 4–6	256
3.3.4.1	Pedagogiska skäl	258
3.3.4.2	Utvecklingsmässiga skäl	261
3.3.4.3	Ämnesfrågor	262
3.3.5	Årskurs 7–9	263
3.3.5.1	Svenska	265
3.3.5.2	Svenska som andraspråk	266
3.3.5.3	Moderna språk	266
3.3.5.4	Samhällsvetenskapliga ämnen	267
3.3.5.5	Matematik	268
3.3.5.6	Naturvetenskapliga ämnen	269
3.3.5.7	Övriga ämnen	270

3.3.6	Gymnasieskolan, lärare i allmänna ämnen	270
3.3.6.1	Svenska	273
3.3.6.2	Svenska som andraspråk.....	274
3.3.6.3	Moderna språk.....	274
3.3.6.4	Samhälls- och beteendevetenskapliga ämnen.....	275
3.3.6.5	Matematik	277
3.3.6.6	Naturvetenskapliga ämnen.....	277
3.3.6.7	Ekonomiska och teknologiska ämnen.....	278
3.3.6.8	Övriga ämnen	279
3.3.7	Lärare i estetiska och praktiska ämnen.....	279
3.3.7.1	Bild	282
3.3.7.2	Musik.....	282
3.3.7.3	Dans och dramatik	283
3.3.7.4	Slöjd.....	283
3.3.7.5	Hem- och konsumentkunskap	284
3.3.7.6	Idrott och hälsa.....	285
3.3.8	Vuxenutbildningen	285
3.3.9	Gymnasieskolan, lärare i yrkesämnen	290
3.3.10	Den obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan och specialskolan	294
3.3.10.1	Beskrivning av skolformerna	294
3.3.10.2	Kompetensbehov.....	295
3.3.11	Modersmål.....	296
3.3.12	Nationella minoritetsspråk	297
3.3.13	Fritidspedagogik	301

DEL II En ny lärarutbildning, förslag och rekommendationer

4	Nya utbildningar och examina	309
4.1	Allmänna överväganden och principskiss.....	309
4.1.1	Lärarutbildningen i förhållande till förskolans organisation.....	312
4.1.2	Lärarutbildningen i förhållande till grundskolans organisation.....	313
4.2	Examensrättsprövning	316
4.3	Den utbildningsvetenskapliga gemensamma kärnan	318
4.4	Grundlärare	319

4.4.1	Inriktning på förskolan.....	320
4.4.2	Inriktning på förskoleklassen och grundskolans årskurs 1–3.....	323
4.4.3	Inriktning på grundskolans årskurs 4–6	325
4.4.4	Inriktning på fritidshem	327
4.5	Ämneslärare	330
4.5.1	Inriktning på allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildningen	330
4.5.2	Inriktning på yrkesämnena, gymnasieskolan	337
4.5.3	Inriktning på praktiska eller estetiska ämnen.....	337
4.5.3.1	Praktiska ämnen (hem- och konsumentkunskap, slöjd och teknik)	337
4.5.3.2	Estetiska ämnen (bild, dans, dramatik och musik)	340
4.5.3.3	Idrott och hälsa	341
4.5.4	Alternativ ingång till ämneslärarexamen	342
4.6	Modersmål, teckenspråk och minoritetsspråk	345
4.6.1	Modersmål.....	345
4.6.2	Teckenspråk	346
4.6.3	Minoritetsspråk.....	346
4.6.3.1	Finska.....	347
4.6.3.2	Meänkieli	347
4.6.3.3	Samiska	348
4.6.3.4	Romani chib	348
4.6.3.5	Jiddisch	349
4.7	Ämnesdidaktik	350
4.8	Kombinationsutbildningar.....	353
4.9	Förslagets genomförande och övergångsfrågor.....	355
4.9.1	Genomförande	355
4.9.2	Lärarexamen	357
4.9.3	Folkhögskollärarexamen	359
5	Lärarytbildningens förutsättningar, arbetssätt och inre organisation	361
5.1	Antagning och urval.....	361
5.2	Behörighet och förkunskapskrav	364

5.3	Undervisnings- och examinationsformer och kravnivåer ...	366
5.4	Internationalisering.....	367
5.4.1	Strukturell nivå	368
5.4.2	Institutionell nivå	369
5.4.3	Innehållslig nivå	370
5.4.4	Individuell nivå	370
5.5	IT i lärarutbildningen.....	370
5.6	Lärarutbildningens plats inom lärosätena.....	372
5.7	Lärarkompetens och anställningsformer	375
5.8	Kvalitetssäkring och enskilda utbildningsanordnare	377
5.9	Kriterier för examensrättsprövning	378
6	Forskning och forskarutbildning.....	381
6.1	Bakgrund	381
6.2	Forskning inom utbildningsvetenskap	384
6.2.1	Utbildningsvetenskapliga kommittén	386
6.2.2	Ett basanslag till universitet och högskolor med lärarutbildning.....	387
6.2.3	Finansiering inriktad på uppbyggnad av kapacitet i skolor.....	388
6.2.4	Nationella centra för ämnesdidaktisk forskning	389
6.2.5	Övriga insatser	389
6.3	Självständiga arbeten.....	391
6.4	Forskarutbildning	392
7	Lärarutbildningen i samverkan.....	395
7.1	Verksamhetsförlagd utbildning (VFU).....	395
7.2	Förslag till organisation	398
7.2.1	VFU-nämnd och fältskolor	401
7.2.2	Avtal och ersättning	402
7.2.3	Handledare och examination	403
7.2.4	Skolor för forskning och utveckling (FoU- skolor)	405

7.2.5	Förläggning av VFU	406
7.3	Fortbildning och kompetensutveckling.....	407
8	Dimensionering av lärarutbildning	411
8.1	Framtida behov av lärare på olika nivåer.....	413
8.1.1	Förskolan.....	414
8.1.2	Förskoleklassen och grundskolans årskurs 1–3	414
8.1.3	Grundskolans årskurs 4–6	415
8.1.4	Grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolans allmänna ämnen.....	415
8.1.5	Gymnasieskolans yrkesämnen	416
8.1.6	Vuxenutbildning	417
8.1.7	Praktiska och estetiska ämnen	417
8.1.8	Fritidshemmen	417
8.2	Förslag till framtida dimensionering.....	417
9	En hållbar lärarutbildning – avslutande reflektioner	419
9.1	Åtgärder för att säkra rekryteringen till lärarutbildningen	424
9.2	Rekrytering och jämställdhet	425
9.3	Läraryrkets status	427
10	Ekonomiska konsekvenser av förslagen	429
	Referenser.....	437
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv	453
Bilaga 2	Tilläggsdirektiv	471
Bilaga 3	Tilläggsdirektiv	479
Bilaga 4	Examensbeskrivning för lärarexamen.....	483
Bilaga 5	Enkätblankett	487
Bilaga 6	Lista över utredningens möten och studieresor	495

Sammanfattning

Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT 07) överlämnar sitt betänkande med titeln *En hållbar lärarutbildning*. Nuvarande utformning av lärarutbildningen, med en enda gemensam lärarexamen, härrör från en reform år 2001. Utbildningen har i flera utvärderingar fått kritik för bland annat bristande vetenskaplig grund, alltför stor valfrihet för de studerande och för att viktiga kunskapsområden saknas. Lärarutbildningen är högskolans volymmässigt största utbildning och bedrivs på 26 lärosäten. Utbildningen har problem att locka sökande, och andelen studerande som avbryter utbildningen är stor.

Som underlag för sina förslag har utredningen tagit fram ett omfattande bakgrundsmaterial på flera områden. Den historiska bakgrunden har belysts, och en genomgång har gjorts av det regelverk som styr högskole- och skolväsendena. Lärarutbildningens uppläggning i några andra länder har studerats, liksom synen på lärarens uppdrag i viss forskning. Från de myndigheter och organisationer utredningen samrått med har värdefulla synpunkter inhämtats. Utredningen har vidare med hjälp av Statistiska centralbyrån genomfört en enkätstudie riktad till en stor del av de personer som genomgått den nuvarande lärarutbildningen.

Tidiga utgångspunkter för utredningen har varit att

- lärarutbildningen ska vara en akademisk yrkesutbildning
- lärarutbildningen ska präglas av långsiktighet, professionalitet, effektivitet och hög kvalitet
- lärarutbildningen ska ge de blivande lärarna en gedigen grund som under yrkeslivet byggs på med kontinuerlig kompetensutveckling
- lärarutbildningens attraktionskraft och status behöver höjas.

Utredningen har analyserat kompetensbehovet för lärare för olika ålderskategorier och skolformer. Denna analys har resulterat i en uppdelning av innehållet på tre nivåer:

- övergripande perspektiv som ska präglade hela lärarutbildningen
- centrala kunskaper och färdigheter som alla lärare behöver
- kunskaper och färdigheter som är specifika för verksamhet i en viss ålderskategori eller skolform

Utredningen föreslår en lärarutbildning med en gemensam utbildningsvetenskaplig kärna och ett antal tydliga inriktningar. Två nya yrkesexamina, *grundlärare* och *ämneslärare*, föreslås ersätta den nuvarande lärarexamen. Detta innebär att samtliga universitet och högskolor som vill bedriva lärarutbildning kommer att få ansöka hos Högskoleverket om rätt att utfärda de nya examina.

Två nya examina

I likhet med flera andra länder får Sverige enligt utredningens förslag två lärarexamina.

Grundlärarna lägger den helt nödvändiga grunden i fråga om i första hand läs-, skriv-, och räkneutvecklingen, men även på andra områden. Dessa lärare med bred ämneskompetens arbetar i förskola, förskoleklass, grundskolans årskurs 1–6 och fritidshemmen. Grundlärarutbildningen får fyra inriktningar:

- förskolan
- förskoleklassen och grundskolans årskurs 1–3
- grundskolans årskurs 4–6
- fritidshemmen

Inriktningen på förskolan blir 3-årig, med möjlighet till ytterligare ett års påbyggnad. De tre övriga inriktningarna blir 4-åriga. Grundlärarna med inriktning på fritidshemmen får även kompetens att undervisa i ett eller två ämnen i grundskolans årskurs 1–6.

Ämneslärarna får uppgiften att fördjupa elevernas kunskaper i grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildningen. De får därför en smalare ämneskompetens. Till denna kategori räk-

nas även lärare i praktiska och estetiska ämnen, som utbildas för hela skolan. Ämneslärarutbildningen får fyra inriktningar:

- allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9,
- allmänna ämnen, gymnasieskolan och vuxenutbildningen,
- yrkesämnen, gymnasieskolan och vuxenutbildningen,
- praktiska och estetiska ämnen.

Inriktningen på allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9 blir 4-årig och ger kompetens i två ämnen, med möjlighet till ytterligare ett års påbyggnad för undervisning i ett tredje ämne *eller* i gymnasieskolan. Inriktningen på allmänna ämnen, gymnasieskolan och vuxenutbildningen blir 5-årig och ger kompetens i två ämnen, även för årskurs 7–9.

För ämneslärarna i allmänna ämnen rekommenderar utredningen, utifrån skolans behov, fasta ämneskombinationer med det dubbla syftet att öka anställningsbarheten och möjligheterna att samla de ämneslärarstuderande i större sammanhållna grupper. De studerande kan avvakta till utbildningens tredje år med val mellan årskurs 7–9 och gymnasieskolan.

För ämneslärare i yrkesämnen föreslås en tre terminer lång utbildning med krav på tidigare relevant yrkeserfarenhet eller akademiska studier.

Utbildningen av lärare i praktiska och estetiska ämnen blir 4-årig. Lärare i *praktiska* ämnen i grundskolan får kompetens även i ett allmänt ämne, medan lärare i *idrott i gymnasieskolan* istället studerar en fördjupning inom ämnesområdet. Lärare i *estetiska ämnen* studerar en fördjupning inom sitt ämnesområde eller ett andra ämne för grundskolan.

Generella examina

Samtliga inriktningar kommer att leda till en generell examen förutom yrkesexamen.

Förslaget om dubbla examina, som innebär att den studerande efter avslutad lärarutbildning erhåller såväl en yrkesexamen som en generell examen, kan antas vara attraktivt för många potentiella lärarstuderande. Förutom det uppenbara meritvärdet kan också den studerande som av olika skäl väljer att inte fullfölja sina studier till

yrkesexamen få lön för sin studiemöda genom att ändå få en generell examen på den nivå som hon eller han befinner sig på.

Den tydliga utbildningsstruktur som presenteras innebär att den studerande kan överblicka och identifiera vägar för kompetens- och karriärutveckling. Det blir uppenbart att läraryrket inte är den återvändsgränd som många uppfattar det vara i dag.

Övergripande perspektiv

Fyra övergripande perspektiv har bedömts så väsentliga att de ska genomsyra all lärarutbildning. Dessa är:

- vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt
- historiskt perspektiv
- internationellt perspektiv
- informations- och kommunikationsteknik (IT) som utbildningsresurs.

Samtliga fyra perspektiv är områden som behöver förstärkas i lärarutbildningen. Det *vetenskapliga och kritiska förhållningssättet* motverkar normativitet och innebär bland annat att de blivande lärarna ska känna till och kunna värdera olika pedagogiska metoder och teorier. De *historiska och internationella perspektiven* breddar de lärarstuderandes kunskaper i tid och rum, och motverkar ett snävt samtida och nationellt synsätt på skola och lärande. *IT som utbildningsresurs* är en helt nödvändig del av en lärarutbildning i fas med den digitala utvecklingen i samhälle och skolväsende.

Gemensam utbildningsvetenskaplig kärna

Utredningen menar att vissa kunskaper och färdigheter är nödvändiga för alla lärare oavsett inriktning och oavsett skolväsendets organisation. Dessa grupperas i följande åtta områden:

- Utbildningens organisation och villkor, demokratins grunder
- Läroplansteori och didaktik
- Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik
- Utveckling och lärande

- Specialpedagogik
- Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap
- Bedömning och betygsättning
- Utvärdering och utvecklingsarbete

Denna utbildningsvetenskapliga kärna ska omfatta 60 hp. Innehållet kan med fördel anpassas efter de respektive inriktningarna inom utbildningen.

Förstärkta ämneskunskaper

En professionell lärare ska ha mycket goda kunskaper i sina undervisningsämnen. Utredningens förslag innebär en förstärkning av ämneskunskaperna på flera sätt. Tyngdpunkten i *grundlärares* ämnesutbildning ligger på den grundläggande läs-, skriv- och matematikinläringen, men ger också, beroende på inriktning, kompetens inom andra relevanta ämnesområden. För *ämneslärares* sker en kraftig förstärkning och renodling av undervisningsämnenas del jämfört med dagens situation. Den verksamhetsförlagda utbildningen kommer inte längre att räknas in i undervisningsämnena. På detta sätt blir ämneslärares ämnesstudier meritmässigt likvärdiga med andra studerande.

Utredningen fäster stor vikt vid *ämnesdidaktikens* betydelse. Det didaktiska perspektivet ska vara närvarande i undervisningsämnena, vilket underlättas av de tydliga inriktningarna och sammanhållna grupperna. En förstärkning av de nationella centra som finns för vissa ämnen föreslås, liksom uppbyggnad av nya ämnesdidaktiska centra. Alla större ämnen föreslås få ett nationellt resurscentrum.

Förhållnad vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Akademiska yrkesutbildningar ska enligt högskolelagen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Båda dessa delar behöver förstärkas i lärarutbildningen med bland annat nedanstående åtgärder.

Satsning på utbildningsvetenskaplig forskning

Lärarytbildningen har, i jämförelse med andra akademiska utbildningar, en svagare vetenskaplig grund, dels vad gäller andelen forskarutbildade lärare, dels vad gäller anslagen till utbildningsvetenskaplig forskning. En långsiktig höjning av lärarytbildningens kvalitet kräver att den vetenskapliga grunden stärks. Utredningen förutsätter att lärosätenas resurser fördelas internt så att en rättmätig andel av anslagna medel tillkommer utbildningsvetenskaplig forskning. Vidare föreslår utredningen forskningssatser enligt följande:

- Utökat anslag till Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté
- Medel till uppbyggnad av forskningskapacitet som ett basanslag till sju lärosäten under tio år
- Särskilt anslag till antagning och handledning av kommunalt finansierade doktorander
- I enlighet med vad som beskrivits ovan; uppbyggnad och drift av ytterligare ämnesdidaktiska centra, inklusive gemensam servicefunktion, samt förstärkning av vissa befintliga centra.

Förbättrad VFU och nya anställningsformer

Den beprövade erfarenheten – i lärarytbildningens fall från skolväsendet – behöver också stärkas, dels genom att de lärarstuderandes verksamhetsförlagda utbildning (VFU) förbättras, dels genom förändrade anställningsformer för de icke forskarutbildade lärarytbildarna.

Utredningen föreslår att VFU ska utgöra ett eget moment inom utbildningen, omfattande 30 hp. VFU ska förläggas till så kallade fältskolor som lärarytbildningarna tecknar formella avtal med. Dessa fältskolor ska utses efter kvalitetsgranskning. Avtalen ska garantera att relevanta VFU-platser finns tillgängliga, att handledare finns utsedda och har fått utbildning samt att examinationen av de studerandes insatser är tydlig och rättssäker.

De lärarytbildare som ska stå för den beprövade erfarenheten ska ha en *aktuell* och *relevant* erfarenhet från verksamheten. De ska därför antingen vara tidsbegränsat anställda i högskolan, eller ha

kombinations- eller utbytesanställningar mellan högskola och respektive skolform.

Högre kravnivåer och bättre nivå på förkunskaper

En av de viktigaste faktorerna för att ett skolsystem ska vara framgångsrikt är att rätt personer blir lärare. Med allt färre sökande till lärarutbildningen har den genomsnittliga nivån på förkunskaperna hos de studerande som antagits till utbildningen sjunkit. Denna negativa trend behöver brytas. Förslaget till ny och förbättrad lärarutbildning kommer sannolikt att locka fler sökande och skapa konkurrens om platserna, vilket leder till högre nivå på förkunskaperna. Med tanke på läraryrkets stora betydelse för samhällets utbildningsnivå i stort önskar utredningen se generellt höjda förkunskapskrav och föreslår ytterligare analys på denna punkt. I detta sammanhang är det också värt att överväga någon form av *lämplighetsprov* till lärarutbildningen.

Utredningens förslag leder till tydligare krav på såväl innehåll som bredd och djup inom lärarutbildningen. Genom att generella examina föreslås kommer i stort sett samtliga lärarstuderande att skriva minst ett självständigt arbete, vilket höjer den vetenskapliga nivån. Fler internationella inslag behöver förekomma, inte minst vad gäller forskningsbaserad kurslitteratur och studerandeutbyte.

Examensrättsprövning, profilering, samverkan och koncentration

En lärarutbildning med nya examina och tydliga inriktningar förutsätter att examensrätt för olika inriktningar endast tilldelas lärosäten med tillräckliga förutsättningar att bedriva lärarutbildning inom respektive inriktning. Vid en prövning av dessa förutsättningar kommer Högskoleverket att se såväl till den vetenskapliga grunden inom utbildningsvetenskap, undervisningsämnen och ämnesdidaktik som till hur den beprövade erfarenheten tillvaratas och huruvida VFU:n är väl organiserad.

Det är varken sannolikt eller lämpligt att alla 26 lärosäten som i dag anordnar lärarutbildning kommer att anordna alla inriktningar inom den nya lärarutbildningen. Lärosätena får istället koncentrera sig på det eller de områden som de efter ett internt inventeringsarbete konstaterar uppfyller kraven. Detta innebär att den nya

lärarutbildningen kommer att präglas av *tydligare profilering, större samverkan* mellan lärosäten och *ökad koncentration* av utbildningen.

Fortbildning och kompetensutveckling

Den större allmängiltighet och långsiktighet som präglar förslaget till ny lärarutbildning, och i synnerhet den utbildningsvetenskapliga kärnan, förutsätter att lärosäten och skolhuvudmän i framtiden samverkar för att kontinuerligt ta fram fortbildning och kompetensutveckling för yrkesverksamma lärare. Detta gäller inte minst för samhällsutvecklingen angelägna områden som snabbt behöver omsättas i skolväsendet.

En hållbar lärarutbildning

Utredningen har valt att ge sitt betänkande titeln *En hållbar lärarutbildning*. I begreppet hållbarhet ligger

- att lärarutbildningen inte ska behöva bli föremål för genomgripande förändringar vart tionde år,
- att lärarutbildningen ska ge de blivande lärarna en solid kunskapsbas och effektiva redskap för att kunna utöva yrket på ett professionellt och tryggt sätt,
- att lärarutbildningen ska ge ämneskunskaper som vilar på vetenskaplig grund och som utgår från ett ämnesdidaktiskt perspektiv,
- att aktuell kontakt med verksamhetsfältet garanteras genom relevant VFU på kvalitetssäkrade fältskolor och tidsbegränsade förordnanden för lärarutbildare från skolväsendet,
- att endast de universitet och högskolor som uppfyller kraven vid prövning av examensrätt får förtroendet att bedriva lärarutbildning inom en eller flera inriktningar,
- att de yrkesverksamma lärarna får kontinuerlig fortbildning och kompetensutveckling.

Det är utredningens förhoppning att de föreslagna förändringarna av lärarutbildningen också kommer att innebära höjd status för lärarycket.

Yrkeskunnande

– en likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnen

Betänkande av utredningen Utbildning till yrkeslärare

Stockholm 2008

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2008:112

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2008

ISBN 978-91-38-23105-0
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet

Den 20 maj 2008 förordnade statsrådet Jan Björklund generaldirektör Ulf Melin som särskild utredare med uppdrag att lämna förslag på hur krav på behörighet för tillträde till utbildningen som lärare i yrkesämnena på gymnasial nivå kan omfatta relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet (dir.2008:41, *bilaga 1*).

Statsrådet Jan Björklund förordnade den 20 maj 2008 Avdelningsdirektören vid Malmö högskola Karl-Gunnar Starck till sekreterare.

Som experter i utredningen utsåg regeringen den 20 maj 2008 rektor Carl-Gustav Carlsson, Norrtälje, handläggare Marianne Feldt, Internationella Programkontoret, ämnesrådet Erik Henriks, Utbildningsdepartementet, ämnesrådet Brittmarie Högberg, Utbildningsdepartementet, förvaltningschef Kerstin Littke, Tjörn, undervisningsrådet Eva Nordlund, Myndigheten för skolutveckling, förhandlare Jan Olsson, Metallgruppen, enhetschef Björn Schéele, Skolverket samt departementssekreterare Per-Anders Strandberg, Utbildningsdepartementet.

Juristen Hans Jonsson vid Malmö högskola har medverkat i arbetet med förordningstext.

Utredningen (U 2008:05) har antagit namnet *Utbildning till yrkeslärare*.

Härmed överlämnar jag betänkandet *Yrkeskunnande – en likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnena*.

Uppdraget är härmed avslutat.

Stockholm i december 2008

Ulf Melin

/Karl-Gunnar Starck

Innehåll

Sammanfattning	9
Författningsförslag med kommentarer	21
1 Uppdraget	23
1.1 Utredningens huvudsakliga utgångspunkter.....	23
1.2 Utredningens arbetssätt	25
2 Bakgrund till uppdraget	29
2.1 Brist på lärare i yrkesämnena med lärarexamen	29
2.2 Framtidsprognos av lärarbehov i gymnasieskolan	31
3 Dagens gymnasieskola	33
3.1 Nationella programmens struktur	35
3.2 Ämnes- och kursstruktur	36
4 Utredning om förändrad gymnasieskola	39
4.1 Yrkesprogram.....	40
4.2 Studieförberedande program.....	41
4.3 Gymnasieprogrammets inre struktur	42
4.4 Utökad samverkan mellan skola och avnämare	43

5	Yrkesutbildningens och yrkeslärarutbildningens historiska framväxt.....	45
5.1	Förändrade krav på yrkeslärarens kunskap och kompetens under 90-talet	46
5.2	Läraruppdraget och lärarrollen i dag	48
5.3	Bibehålla yrkes- och ämneskompetens	50
5.4	Nuvarande behörighets- och examenskrav.....	51
5.4.1	Krav på examen för att anställas som lärare utan tidsbegränsning	52
5.4.2	Organisering av kunskap och behörighet i yrkesämnena.....	52
5.5	Särskilda utbildningssatsningar för att öka antalet verksamma lärare med pedagogisk högskoleexamen	54
5.6	Skärpta krav för att anställas utan tidsbegränsning.....	55
5.7	Behörighet till utbildning på forskarnivå.....	55
5.8	Behörighetskrav för lärare i yrkesämnena i våra nordiska grannländer	57
6	Utredning om behörighet och lärarlegitimation	61
7	Utredning om yrkeshögskola	65
8	Lärande och kunskap	67
8.1	Lärande och kunskapsutveckling	67
8.2	Kategorisering av kunskap.....	70
8.2.1	Europeisk referensram för kvalifikationer	73
8.3	Teori och praktik.....	75
8.4	Yrkeskunnande – kompetens – kvalifikation	76
8.5	Kunskaps- och kompetensbedömning.....	76
8.6	Metoder för bedömning.....	78

9	Validering.....	79
9.1	Valideringsbegreppet	79
9.2	Lärande i olika sammanhang	81
9.3	Kvalitet, legitimitet och likvärdighet vid validering.....	81
9.4	Utforskande alternativt kontrollerande validering	82
9.5	Validering med varierad precision i bedömningsunderlag.....	86
9.6	Validering, bedömningsfrågor inför lärarutbildning i dag.....	87
9.6.1	Arbetslivets roll i validering inför antagning till lärarutbildning.....	90
9.7	Bedömning av utbildningar från andra länder	91
9.8	Erkännande av yrkeskunnande – ett exempel från Finland.....	91
10	Bedömning av nuläget	93
11	Förslag till förändringar för ökad rekrytering	103
11.1	Inledning.....	103
11.2	Krav på behörighet för tillträde till lärarutbildningen mot yrkesämnen.....	105
11.2.1	Utökat antal ingångar till lärarutbildningen	105
11.2.2	Grundläggande högskolebehörighet	106
11.2.3	Relevanta eftergymnasiala utbildningar	107
11.2.4	Relevant yrkeserfarenhet.....	108
11.3	Kunskapens värde oberoende av hur den förvärvats	109
11.3.1	Individens rätt till validering av yrkeskunskaper.....	109
11.4	System för bedömning och dokumentation av yrkes- och ämneskunskap.....	110
11.4.1	System för bedömning och dokumentation	110
11.4.2	Syftet med validering av yrkesverksammas kunskap och kompetens.....	112
11.4.3	Ämneskvalifikationer	112
11.4.4	Gemensamt bedömningssystem för alla som söker till lärarutbildningens yrkesämnen	113

11.4.5 Inledande kompetenskartläggning.....	114
11.4.6 Kompetensbedömning för bevis	115
11.4.7 Metoder för bedömning av ämneskunskap	116
11.5 Nationell likvärdighet och rättssäkerhet.....	117
11.5.1 Nationell instans för kvalitetssäkring.....	117
11.5.2 Lärarlegitimation och behörighetskrav.....	118
11.5.3 Skolverkets roll vid bedömning av ämneskunskap ...	118
11.5.4 Arbetslivets och högskolans roll vid bedömning av yrkes- och ämneskunskap	120
11.5.5 Särskilda bedömare	120
11.5.6 Intyg efter genomförd bedömning	121
12 Genomförande och ekonomiska konsekvenser	123
12.1 Ekonomiska konsekvenser	123
12.1.1 Kostnader i nuvarande system	123
12.1.2 Kostnader som konsekvens av förslagen	124
Referenser.....	127
Bilagor	
<i>Bilaga 1</i> Kommittédirektiv.....	131
<i>Bilaga 2</i> Lärarförbundets tankar kring en framtida lärarutbildning med inriktning mot de yrkesförberedande programmens karaktärsämnen	137
<i>Bilaga 3</i> Svenskt Näringslivs förslag till Reformerad yrkeslärarutbildning	145
<i>Bilaga 4</i> Den europeiska referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande.	153

Sammanfattning

Utredningsdirektiv och avgränsningar

Direktiven till utredningen är indelade i tre avgränsade huvuddelar och uppdraget är i huvudsak att lämna förslag på följande:

- hur ett system för bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet kan utformas och genomföras för sökande till utbildning till en examen för lärare i yrkesämnen på gymnasial nivå,
- hur krav på behörighet för tillträde till utbildningen som lärare i yrkesämnen på gymnasial nivå kan omfatta relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet,
- på vilket sätt branscher och näringslivsorganisationer kan involveras i arbetet.

Utredningen fokuserar på de särskilda behörighetskrav som är nödvändiga för att klara undervisningsuppdraget efter genomgången lärarutbildning.

I uppdraget ingår att ta tillvara på Valideringsdelegationens erfarenheter av validering samt de erfarenheter som gjorts vid lärosäten av validering och tillgodoräknande till nuvarande yrkeslärarutbildning.

Det pågår parallellt en utredning, *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:109), vars uppdrag är lämna förslag på ny lärarutbildning. I denna utredning ingår bl.a. att ange examenskrav för lärare i yrkesämnen. Det har tidigare under år 2008 lagts fram utredningar som påverkar mina överväganden när jag lägger förslag på behörighet för tillträde till yrkeslärarutbildningen och hur system för bedömning av yrkeskunnande ska utformas. Följande utredningar har betydelse för arbetet, *Legitimation och skärpta behörighetsregler*, (SOU 2008:52) och *Yrkeshögskolan – för yrkeskunnande i*

förändring (SOU 2008:29). Även utredningen om den framtida gymnasieskolan, *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) har betydelse för mina ställningstaganden.

Brist på yrkeslärare

Lärarens kunskaper och kompetenser anses allmänt som avgörande för kvaliteten i läraruppdraget. Det anges i skollagen att lärare för anställning utan tidsbegränsning ska ha en lärarutbildning. Denna utredning har tillkommit som en konsekvens av den stora brist på yrkeslärare med pedagogisk högskoleexamen som finns i dag.

Inom vissa program, exempelvis Medieprogrammet och Fordonsprogrammet har cirka hälften av lärarna ingen lärarexamen. Inom andra program är siffran något lägre men är ändå i flera fall alarmerande. Till några yrkesförberedande program rekryteras lärare med tidigare högskoleutbildning i sitt yrke, exempelvis sjuksköterskor inom Omvårdnadsprogrammet, förskollärare inom Barn- och fritidsprogrammet och agronomer inom Naturbruksprogrammet. Inom dessa program finns också högre andel lärare med pedagogisk högskoleexamen.

Bristen på yrkeslärare med pedagogisk högskoleexamen är ingen ny företeelse. Detta har varit ett faktum sedan tidigt 90-tal. Under 2000-talet har siffran ökat bl.a. som en konsekvens av större elevkullar, ökad attraktivitet i yrkesutbildningarna och stor pensionsavgång av verksamma lärare. Det har under de senaste åren utbildats cirka 300 yrkeslärare per år vilket är mindre än hälften av det reella behovet. Skolverkets framtidsprognos visar att det behöver utbildas i genomsnitt över 700 yrkeslärare per år fram till år 2012.

Bristen på yrkeslärare med pedagogisk högskoleexamen beror på flera orsaker, bl.a. sociala och ekonomiska faktorer. Även brist på meriter för att antas till lärarutbildningen utifrån dagens krav på högskolestudier är en faktor som är av stor betydelse. Det är problematiken med bristande meriter utifrån dagens krav som fokuseras i denna utredning. Det är framförallt examenskraven på en relevant högskoleutbildning om 90 högskolepoäng eller motsvarande utbildning som anses vara ett hinder för ett antal sökande till lärarutbildningen. För flera program finns inga givna högskoleutbildningar med anknytning till den sökandes yrke.

Utredningen tar sin utgångspunkt i att bedöma *om* och i så fall *hur* även icke- formellt och informellt lärande kan vara ett alternativ för att bli behörig till lärarutbildningen mot yrkesämnen med bibehållen kvalitet.

Gymnasial yrkesutbildning

Den gymnasiala yrkesutbildningen i dag är ett resultat av en större revidering av all gymnasial utbildning under första halvan av 90-talet. Några av de yrkesförberedande program som finns i dag har som syfte att leda såväl till fortsatta studier som till arbete direkt. Andra yrkesförberedande program har som huvudsyfte att leda till arbete direkt.

En stor förändring skedde genom att styrningsprincipen av svensk skola ändrades. Den bygger på en förändrad ansvarsfördelning mellan stat och skolhuvudman. Det förändrade styrsystemet bidrog till en starkt förändrad yrkesroll för läraren med tillägg av arbetsuppgifter som tidigare inte fanns i det mer regelstyrda systemet.

Under våren 2008 presenterade utredningen *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) förslag på en framtida gymnasieskola. Utredaren har främst utrett gymnasieskolans struktur och föreslår förändringar i programstrukturen. De 17 nationella program som finns i dag föreslås bli 19. Dagens struktur med tre studieförberedande program utökas till fem. De 14 övriga programmen förändras från yrkesförberedande till yrkesprogram med ambitionen att eleverna ska vara mer anställningsbara direkt efter sin gymnasiala yrkesutbildning än i dag. Yrkesämnena kommer att utökas i tid medan vissa av nuvarande kärnämnen tas bort eller minskas i motsvarande omfattning. I förslagen ingår också att det kan finnas två olika studievägar inom ett nationellt yrkesprogram, skolförlagd eller företagsförlagd. Den senare bedrivs i form av lärlingsutbildning. I förslagen kan jag i dagsläget inte se några konsekvenser på förändrade krav på ämneskunskaper för yrkeslärare. Behov av förändringar i ämneskunskap är i så fall ett resultat av förändringar i yrkeslivet.

I utredningens förslag ingår krav på utökad samverkan mellan skola och arbetsliv generellt, såväl nationellt som lokalt. Det föreslås två olika samverkansorgan på nationell nivå som ska vara kopplade till Skolverkets verksamhet. Ett Nationellt råd ska foku-

sera på strategiska frågor kring gymnasial utbildning. Det ska också finnas Nationella programråd som är knutna till varje nationellt program och som föreslås ha en mer operativ funktion.

Yrkeslärarutbildning

Det finns en tradition med yrkes- och yrkeslärarutbildning i Sverige. Samhällets och arbetslivets krav har under åren påverkat såväl innehåll som längd på utbildningarna. Det har skett en successiv ökning av yrkeslärarutbildningens längd, från fem veckor under första halvan av 1900-talet till dagens krav på motsvarande tre års heltidsstudier. Under den mesta av denna tid har det varit tillräckligt med yrkeskunnande förvärvat i yrkeslivet och en kompletterande pedagogisk utbildning för att vara verksam som yrkeslärare.

Under första halvan av 90-talet krävdes en praktisk-pedagogisk högskoleutbildning omfattande 40 poäng. Antagningskraven var baserade på yrkeserfarenhet. Utredningen *Höj ribban!* (SOU 1994:101) lade förslag om ökad kunskaps- och kompetensnivå hos de blivande yrkeslärarna. Utgångspunkterna för förslaget var bl.a. det då nyligen införda s.k. programgymnasiet med fler kärnämnen för eleverna och i vissa fall även mer teori i yrkesämnena. Utredaren menade att såväl förändringar i arbetslivet som den förändrade gymnasieskolan krävde en högre teoretisk kunskap och kompetens hos den blivande yrkesläraren. Härmed räcker det inte med krav på relevant och kvalificerad yrkeserfarenhet utan detta ansågs behöva kompletteras med 60 poäng i relevanta högskolestudier med inriktning mot yrkesämnena.

I dagens lärarutbildning erhåller den studerande en lärarexamen som omfattar 180 högskolepoäng. Inom ramen för dessa ingår 90 högskolepoäng som relevant högskoleutbildning eller motsvarande. Med relevant avses i förhållande till yrket eller kommande undervisningsämnena. De övriga 90 högskolepoängen utgörs av allmänt utbildningsområde. Ett flertal lärosäten som utbildar för yrkesämnena ställer krav på att alla eller delar av de 90 högskolepoängen som utgörs av relevant högskoleutbildning ska vara uppnådda vid antagning till lärarutbildningen. Några lärosäten erbjuder en sammanhållen utbildning som omfattar 180 högskolepoäng där även kunskap med koppling till undervisningsämnena erhålls motsvarande 90 högskolepoäng. Krav på högskoleutbildning har

tredubblats för denna lärargrupp sedan mitten av 90-talet. Samtidigt finns även kravet på kvalificerad och relevant yrkeserfarenhet kvar som grund för att vara behörig till yrkeslärarutbildningen.

För den enskilde är en lärarexamen avgörande för möjligheten till att anställas som lärare utan tidsbegränsning. Lärarexamen ska också utgöra en garant för att läraren har nödvändig kunskap och kompetens för att genomföra läraruppdraget. Kraven på att få anställas utan tidsbegränsning ska skärpas enligt förslag från utredningen *Legitimation och skärpta behörighetsregler* (SOU 2008:52). Det finns även andra förslag i utredningen som begränsar vad en lärare utan pedagogisk högskoleutbildning ska få utföra i sin lärargärning.

Tillgodoräknande som ger högskolepoäng

Eftersom ett stort antal av dem som söker till lärarutbildningarna saknar relevant högskoleutbildning eller motsvarande har det utvecklats metoder för validering av yrkeskunnande och tillgodoräknande som ger högskolepoäng. Yrkeskunnandet kan bestå av såväl praktiskt arbete som arbetslivsbaserade kurser inom yrkesfältet. För ett flertal av de sökande till lärarutbildningen har detta betytt att de inte behövt studera samtliga 90 högskolepoäng i relevant högskoleutbildning eller motsvarande. Hur mycket den enskilde fått tillgodoräknat har berott på uppvisade yrkeserfarenheter eller faktiskt kunnande samt bedömningar från lärosäten.

Det finns skillnader i hur olika branscher och lärosäten ser på validering och tillgodoräknande som ger högskolepoäng. Det visar sig att utfallet av en validering och tillgodoräknande är alldeles för chansartat för individen. Det finns i dag inga system som garanterar likvärdighet och rättssäkerhet för den enskilde individen.

Lärande i yrkeslivet

Forskning visar att människor lär olika och att det sker lärande i andra situationer än i formaliserat lärande. Det vardagliga yrkeslivet är ett bra exempel där kunskapsutveckling sker genom möte med såväl andra individer som i "problemsituationer". Genom reflektion och eftertanke förändras ständigt vår syn på vardagsfenomen som ingår i vår yrkesroll. Genom lärandet utvecklar vi kunskap som kan användas i nya situationer. Vardagslärandet, det informella lärandet, är ofta svårfångat. Vi vet vad vi gör, vi vet hur vi gör det men har samtidigt svårt att formulera det i ord. Kunskap som ett resultat av lärande har under många år varit föremål för försök till kategorisering. Det finns ett antal s.k. taxonomier som vuxit fram i försök att sätta ord på kunskap. Svensk skola utgår ifrån en kunskapsindelning i fyra F; Fakta, Förståelse, Färdighet och Förtrogenhet. Inom EU har Europaparlamentet europeiska unionens råd utfärdat rekommendationer för en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF¹). Detta har sin utgångspunkt i lärandets utfall dvs. som resultat av lärande. Inom detta system finns tre områden; *kunskap*, *färdighet* och *kompetens*. Varje område är indelat i åtta nivåer. Sverige har ställt sig positiv till ett sådant kvalifikationsramverk.

Kunskapsbedömning är en komplicerad process som kräver ett antal ställningstaganden. Det finns inga universalmetoder när det gäller bedömning av kunskap och kompetens. Det handlar alltid om ett urval av kunskaper som ska bedömas. Det är den efterfrågade kunskapens beskaffenhet som får avgöra vilken metod som är lämplig i sammanhanget.

Validering

Validering infördes i mitten av 90-talet i samband med kunskapslyftets första betänkande. Huvudsyftet med validering är att ta tillvara en individs samlade kunskap oberoende av hur och var kunskapen tillägnats. Det talas om formellt, icke-formellt och informellt lärande. Ett sådant synsätt ger ökade möjligheter att ta tillvara på en annars outnyttjad resurs i samhället.

¹ European Qualification Framework är ett verktyg för att jämföra nivåerna på kvalifikationer (utbildningsbevis, yrkescertifikat etc.) mellan de europeiska länderna.

I Sverige har Valideringsdelegationen under 2000-talets början haft ett särskilt uppdrag att utveckla former för validering. Man har under tiden samarbetat med ett stort antal branscher. Valideringsdelegationen har också slagit fast ett antal delprocesser som är lämpliga att använda sig av vid validering; *översiktlig kartläggning*, *fördjupad kartläggning* eller *kompetensbedömning*. Den sistnämnda syftar till att ge underlag för intygande eller utfärdande av betyg.

Traditionellt är det oftast formella betyg som har hög status. Validering kräver därför ett system som säkerställer kvalitet, legitimitet och likvärdighet för att få genomslag och erkännas som metod.

Man skiljer mellan kontrollerande och utforskande validering där det utforskande förhållningssättet förordas av Valideringsdelegationen. Ett utforskande förhållningssätt söker en individs totala kunskap och kompetens utan att på förhand värdera denna. Det viktiga är att belysa individens styrkor. När man utgår från ett kontrollerande förhållningssätt prövar man en individs kunnande i relation till på förhand uppställda kriterier. Man söker enbart efter den kunskap som efterfrågas oberoende av vad individen kan utöver detta.

De olika förhållningssätten är förbundna med vilket syfte bedömningen har och vilken kunskap som ska synliggöras. Är det generell kompetens som ska synliggöras kan ett mer utforskande förhållningssätt vara att föredra. Om man ska synliggöra spetskompetens kan ett kontrollerande förhållningssätt vara ett bättre alternativ.

Den validering som görs i dag av dem som söker till yrkeslärarutbildningen sker på olika sätt, oftast via granskning av dokument och beskrivningar över arbetsuppgifter som ingått i den sökandes yrkesliv. Själva valideringen med att värdera en individs kunskap sker i samarbete med branscher medan tillgodoräknande till högskolepoäng sker av respektive lärosäte. Olika syn på validering och tillgodoräknande gör att det i dagsläget varierar mellan hur lärosäten tillgodoräknar den enskildes kunskap. Ett flertal av dem som valideras och får tillgodoräknat högskolepoäng måste ändå komplettera med kurser inom högskolan för att erhålla de 90 högskolepoäng i relevant högskoleutbildning som krävs för att erhålla lärarexamen.

Bedömningar och ställningstaganden

Det finns alldeles för många yrkeslärare som i dag inte har den pedagogiska utbildning som anses nödvändig för att säkra kvaliteten i skolan. Ett av problemen är kravet på relevant högskoleutbildning eller motsvarande. Inom flera yrken finns ingen given relevant högskoleutbildning med koppling till yrkeslivet. Det innebär att ett flertal individer som har intresse av att söka till lärarutbildningen hindras tillträde av denna orsak. Det finns även andra faktorer, ekonomiska, sociala, geografiska etc. som påverkar individens vilja att söka sig till lärarutbildningen mot yrkesämnen. Dessa aspekter ingår inte i mitt uppdrag att utreda men de bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet med rekrytering till yrkeslärarutbildningen.

För de individer som inte har en relevant högskoleutbildning finns ett antal alternativa vägar. En väg är en sammanhållen lärarutbildning som omfattar 180 högskolepoäng. En annan variant är att studera 90 högskolepoäng inom relevant kunskapsområde och därefter, eller samtidigt, genomgå lärarutbildningen som då omfattar 90 högskolepoäng i s.k. allmänt utbildningsområde. En tredje variant är att få validerat sitt yrkeskunnande och få tillgodoräknat delar eller hela utbildningen om 90 högskolepoäng i relevant kunskapsområde eller motsvarande. För många individer är dessa vägar för stort hinder för att vara intressant. Dagens sätt att hantera validering och tillgodoräknande är svårbegripligt och chansartat för den enskilde individen. Jag menar därför att det måste finnas en nationell instans som säkerställer likvärdighet och rättssäkerhet för den enskilde individen vid bedömning av kunskaper och kompetenser för den särskilda behörigheten till lärarutbildningen mot yrkesämnen.

Det har framkommit i möten med avnämare, lärare, skolledare och andra intressenter att det är möjligt att utveckla tillräckliga kunskaper i undervisningsämnena genom lärande i arbete. Med ämneskunskaper menas kunskaper som är nödvändiga för att tillsammans med en pedagogisk utbildning vara tillräcklig för undervisning inom ett eller flera yrkesämnen. Det har också framkommit att det finns kunskapsområden som svårigen kan utvecklas fullt ut genom vardagsarbetet inom ett yrke. Exempel på sådana områden kan finnas inom några av Barn- och fritids- och Omvårdnadsprogrammets ämnen. Det kan också finnas sådana

kunskapsområden inom andra områden men det har inte ingått i mitt uppdrag att identifiera dessa.

Betänkandet *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:109) föreslår att lärarexamen för lärare i yrkesämnena ska omfatta 90 högskolepoäng. Krav på relevanta högskolestudier omfattande 90 högskolepoäng eller motsvarande tas bort som examenskrav. Med en sådan modell ser jag större möjlighet att utgå från kunskap och kompetens förvärvade i arbetslivet än vad som är fallet i dag. Denna kunskap kan då värderas på sina egna villkor och inte med högskolans kvalitetskrav som norm. Detta ger möjligheter att utveckla kvalifikationskriterier för yrkesområden som inte behöver omsättas till högskolepoäng men som samtidigt ställer tillräckliga krav på kunskaper i undervisningsämnena. Validering av yrkeskunskaper utifrån sådana förutsättningar är en framkomlig väg att utöka möjligheten att uppnå de särskilda behörighetskraven till lärarutbildningen. Även högskoleutbildningar eller andra eftergymnasiala utbildningar inom relevant ämnesområde kan mycket väl vara en god grund för att vara behörig sökande till yrkeslärarutbildningen.

Förslag till fler ingångar till yrkeslärarutbildningen

Mina förslag ska syfta till att öka rekryteringen till yrkeslärarutbildningen. Det ska skapas möjliga vägar som ger tillträde, där kunskapen står i fokus och inte var och hur den förvärvats. I uppdraget är det i huvudsak hur särskild behörighet till yrkeslärarutbildningen kan omfatta relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet som varit i fokus. Det innebär inte att kunskaper som förvärvats via formellt lärande inte kan ge tillträde till yrkeslärarutbildningen. Om det öppnas fler och varierande vägar är det också sannolikt att fler söker och är behöriga till yrkeslärarutbildningen. I utredningsarbetet är följande aspekter särskilt viktiga att beakta när jag lägger förslag till förändringar för dels särskild behörighet till lärarutbildningen, dels när det gäller system för bedömning av yrkeskunskaper:

- Hur kan särskilda behörighetskrav formuleras för lärare i yrkesämnena så att de öppnar upp möjligheten för fler individer att vara behöriga sökande än i dagens system och som samtidigt säkrar tillräcklig ämneskunskap?,

- Hur säkerställs en nationell likvärdighet och rättsäkerhet vid bedömning av yrkeskunnande för den sökande?,
- Vilken precisionsnivå måste ett bedömningssystem ha för att ge tillräcklig förutsägbarhet när det gäller kunskap i kommande undervisningsämnena?

Jag föreslår därför tre likvärdiga ingångar för tillträde till yrkeslärarutbildningen:

- godkända resultat från en högskoleutbildning omfattande minst 90 högskolepoäng i relevant ämnesområde, och
- kvalificerad och relevant yrkeserfarenhet, eller
- godkända resultat från annan eftergymnasial utbildning omfattande minst 60 veckors heltidsstudier i relevant ämnesområde, och
- kvalificerad och relevant yrkeserfarenhet, alternativt
- intyg utfärdat av Skolverket på bekräftade kunskaper och kompetenser som motsvarar kvalifikationskrav inom sökt ämne/inriktning eller yrkesutgång.

Ovanstående utgör särskilda behörighetskrav som är av betydelse för det undervisningsområde som utbildningen förbereder för. De utgår ifrån att den sökande uppfyller grundläggande högskolebehörighet enligt högskoleförordningen. Att föreslå andra särskilda behörighetskrav för att studenten ska kunna tillgodogöra sig lärarutbildningen ingår inte i mitt uppdrag.

Det är viktigt att lärare som undervisar i yrkesämnena har erfarenhet av yrket. Den som söker till lärarutbildningen med högskolestudier eller annan eftergymnasial utbildning som grund ska även ha kvalificerad och relevant yrkeserfarenhet. Kvalifikationskriterierna som ligger till grund för intyg ska vara av sådan karaktär att den sökande som uppfyller dessa uppvisar med automatik också en kvalificerad och relevant yrkeserfarenhet.

Den sökandes rätt till validering

Med möjligheten att bli behörig till lärarutbildningen på grundval av icke-formellt och informellt lärande föreslår jag att den sökande också ska ha rätt att få sina kunskaper validerade.

För att säkerställa en likvärdig och rättvis bedömning föreslår jag att Skolverket får i uppdrag att ansvara för valideringen. De Nationella programråden som föreslås i *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) ska bestå av representanter från såväl arbetsliv som utbildningssystem. Dessa Nationella programråd ska enligt mitt förslag ansvara för att det utvecklas kvalifikationskriterier som underlag för bedömningsarbetet samt för kvaliteten i bedömningsarbetet. Skolverket föreslås i andra utredningar få uppdrag som ligger nära det jag föreslår här, bl.a. lärarlegitimation och bedömningskriterier för provår. Skolverkets Nationella programråd ska inte utföra bedömningarna utan detta ska ske genom särskilda bedömare. Dessa kan vara representanter från yrkesliv eller utbildningsväsende beroende på vilka kunskapsområden som ska bedömas.

Kunskapsbedömningen ska ha sin utgångspunkt i kommande undervisningsämnen och omfatta ämnen utifrån gällande behörighetsregler alternativt lärarlegitimation för att undervisa. Valideringen ska ske i två steg och utgå ifrån uppsatta kvalifikationskriterier. Helt centralt är emellertid att samtliga kriterier för att uppnå särskild behörighet är kända av individen så att vederbörande har en rimlig chans att själv avgöra om hon eller han når upp till kraven. Steg ett ska vara relativt enkelt och bestå av en inledande kompetenskartläggning. Här ska fastställas om det finns förutsättningar för steg två som utgörs av en mer preciserad bedömning utifrån de angivna kvalifikationskriterierna. Kompetensbedömningen ska ha ett kontrollerande förhållningssätt för att kunna ange om individen har de ämnesspecifika kunskaper och kompetenser som behövs för att undervisa i kommande undervisningsämnen. Bedömningen ska utföras av särskilda bedömare med kompetens för uppdraget.

Den som blivit bedömd ska erhålla ett intyg av Skolverkets Nationella programråd där det framgår i vilket sammanhang intyget utfärdats, vem som ansvarar för intygets giltighet och dess giltighetstid. Det ska också tydligt framgå om individens kunskap och kompetens är tillräcklig eller ej som särskild behörighet till lärarutbildningen inom valt område. Det ska framgå att ett sådant intyg är

ett behörighetsgivande dokument i enlighet med förslagen till särskild behörighet.

För att få ett system, oberoende av vilka ämnen yrkesläraren ska undervisa i, föreslår jag att det finns koppling mellan de framtagna kvalifikationskriterierna och det europeiska kvalifikationsramverket EQF. Det ska också vara möjligt att koppla redan etablerade och väl fungerande bedömningssystem inom branscher och utbildningssystem till EQF. På sikt kan det leda till möjligheter att jämföra kunskaper och kompetenser såväl nationellt som internationellt.

Även om det i nuläget inte finns framtagna kvalifikationskriterier kan man fundera över vilken nivå i EQF som kan vara lämplig i förhållande till den sökandes kommande undervisningsämnen. Jag anser att nivå fem kan vara en lämplig nivå när det gäller områdena *kunskap* och *färdighet*. Med en kompletterande lärarutbildning motsvarar den nytexaminerade lärarens kunskap och kompetens kvalifikationskraven enligt nivå fem även inom området *kompetens*. Detta motsvarar en kortare högskoleutbildning enligt EQF.

